

บทคัดย่อ

ปีงบประมาณ 2560 การประเมินผลกระทบจากการนำผลงานไปใช้ประโยชน์ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลโครงการวิจัยของสถาบัน ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2550-2559 เพื่อจัดทำฐานข้อมูลงานวิจัย โดยการจัดหมวดหมู่งานวิจัย แบ่งเป็นโครงสร้างตามแผนงาน โครงสร้างตามลักษณะงานวิจัย สถานภาพการดำเนินงาน งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินงาน และการจัดการงานวิจัย โดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลงบประมาณการวิจัย ระยะเวลางานวิจัย ผลงานวิจัย การนำไปให้ประโยชน์จากฐานข้อมูลที่มีอยู่ โดยในปีงบประมาณ 2560 เป็นการจัดทำฐานข้อมูลโครงการวิจัยของสถาบัน ที่มีการรวบรวมตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2550-2559 (10 ปี) แบ่งหมวดเป็น งานวิจัยด้านการเพิ่มผลผลิตและตลาด งานวิจัยด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ งานวิจัยด้านสังคม /นโยบาย และกิจกรรมด้านบริหารจัดการ รวม 285 โครงการหลัก 623 โครงการย่อย งบประมาณ รวม 592,030,442 บาท แบ่งเป็น งบประมาณงานวิจัยในพื้นที่โครงการหลวง 215,495,676 บาท ในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง 376,534,766 บาท โครงการทำเอง 294 โครงการ งบประมาณ 363,273,875 บาท โครงการให้ทุน 329 โครงการ งบประมาณ 228,756,567 บาท หน่วยงานร่วมวิจัย 21 หน่วยงาน นักวิจัย 144 คน นักวิจัยจาก สวพส. 42 คน โดยจะเห็นได้ว่า จากข้อมูลในช่วง 5 ปีแรก จำนวนโครงการที่ให้ทุนจะมากกว่า โครงการที่ดำเนินงานเองโดยนักวิจัย สวพส. แต่ในช่วง 5 ปีหลัง เน้นให้นักวิจัย สวพส. ดำเนินงานวิจัยเองให้มากขึ้น จึงทำให้สัดส่วนโครงการที่ดำเนินงานเองโดยนักวิจัย สวพส. มีสัดส่วนมากกว่าจำนวนโครงการให้ทุน

การจัดทำกรอบการประเมินและเส้นทางสู่ผลกระทบ คัดเลือกผลงานวิจัยที่นำไปสู่การถ่ายทอดหรือส่งต่อเจ้าหน้าที่ เกษตรกรเป้าหมาย หรือถูกนำไปใช้ต่อยอดในงานพัฒนา/ส่งเสริมของสถาบัน เพื่อจัดทำกรอบการประเมิน โดยใช้ทฤษฎีเส้นทางสู่ผลกระทบของงานวิจัยหรือการลงทุนวิจัย (Impact pathway) จากปัจจัยป้อนเข้า (Inputs) ของโครงการวิจัย ได้ก่อให้เกิดผลผลิต (Outputs) ที่เกิดประโยชน์ได้อย่างไร และก่อให้เกิดผลลัพธ์ (Outcomes) หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากระดับการยอมรับและใช้ประโยชน์ในวงกว้าง สู่ผลกระทบที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ กรอบการประเมินและเส้นทางสู่ผลกระทบการถ่ายทอดผลงานวิจัยการอนุรักษ์และฟื้นฟูพืชท้องถิ่นเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนบนพื้นที่สูงสู่การพัฒนา กรอบการประเมินและเส้นทางสู่ผลกระทบการถ่ายทอดผลงานวิจัยการปลูกข้าวต้นเดียวภายใต้ระบบนํ้าน้อยสู่การพัฒนา กรอบการประเมินและเส้นทางสู่ผลกระทบของถ่ายทอดผลงานวิจัยการผลิตภัณฑ์ชีวภาพเกษตรจากความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่สูง กรอบการประเมินและเส้นทางสู่ผลกระทบการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตถ่านอัดแท่งจากซังข้าวโพด กรอบการประเมินและเส้นทางสู่ผลกระทบการถ่ายทอดผลงานวิจัย การถ่ายทอดองค์ความรู้จากพืชท้องถิ่น ไปสู่การใช้ประโยชน์และต่อยอดพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรสำหรับใช้ในชุมชน : นำนํ้านมดมะแตก ซึ่งในปีงบประมาณ 2560 เป็นการเริ่มต้นการประเมิน จึงเป็นการยกร่างกรอบโครงการตัวอย่างตามทฤษฎี โดยผ่านการหารือร่วมกับนักวิชาการ นักวิจัย เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ และเกษตรกร และขอคำแนะนำจาก รศ.สมพร อิศวิลานนท์ อนุกรรมการวิจัยและพัฒนา

จากการรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากตัวแทนเกษตรกรที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ เพื่อให้ทราบขั้นตอนตั้งแต่การดำเนินงานวิจัย ผลงานวิจัย รูปแบบการถ่ายทอด กระบวนการถ่ายทอด ผลจากการนำไปให้ประโยชน์ ความพึงพอใจ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนแรกๆ ของการประเมิน พบว่า

1) ถ่ายทอดผลงานวิจัยการผลิตพันธุ์ชีวภาพเกษตรจากความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่สูง เกษตรกรรายเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดและนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์แล้ว ยังร่วมกิจกรรมต่ออย่างต่อเนื่อง และพอใจกับจำนวนและความหลากหลายของพันธุ์ไม้ที่เพิ่มขึ้น สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนจากการใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหาร สมุนไพร และสามารถเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายพืชท้องถิ่นบางชนิด ทั้งนี้ในบางพื้นที่ต้องการรวมกลุ่มเพื่อผลิตพืชท้องถิ่นจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้

2) การถ่ายทอดผลงานวิจัยการปลูกข้าวต้นเดียวภายใต้ระบบนํ้าน้อยสู่งานพัฒนาเกษตรกรมีความพอใจมากสำหรับการปลูกข้าวต้นเดียวภายใต้ระบบนํ้าน้อยเพื่อคัดเมล็ดพันธุ์ เพราะสามารถลดการปนของเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมทั้งพอใจเรื่องของการจัดการในแปลงข้าว สามารถลดโรค และแมลงในแปลงข้าว สำหรับเกษตรกรรายใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดมีความสนใจที่นำองค์ความรู้ไปใช้ ซึ่งในปีต่อไปอาจจะมีสมาชิกเพิ่มขึ้น

3) การถ่ายทอดผลงานวิจัยการผลิตพันธุ์ชีวภาพเกษตรจากความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่สูง เกษตรกรใช้ชีวภัณฑ์บางชนิด ในการสอบถามเบื้องต้นเกษตรกรสนใจที่จะใช้ชีวภัณฑ์เกษตร เพราะตระหนักถึงความปลอดภัย แต่เนื่องจากการใช้ชีวภัณฑ์มีขั้นตอน วิธีการ และปริมาณการใช้ที่ละเอียด ดังนั้นเจ้าหน้าที่จึงต้องดูแลอย่างใกล้ชิด

4) การพัฒนากลุ่มผู้ผลิตถ่านอัดแท่งจากซังข้าวโพด การถ่ายทอดผลงานวิจัย เป็นการดำเนินการภายใต้กลุ่มสมาชิก ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีรายได้เข้ากลุ่มอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งสามารถต้นทุนค่าแก๊สหุงต้มในครัวเรือนสมาชิกได้มาก แต่ยังคงติดปัญหาปริมาณการผลิตน้อย ไม่สอดคล้องกับความต้องการซื้อของลูกค้า ที่ยังต้องการอยู่มาก

5) การถ่ายทอดองค์ความรู้จากพืชท้องถิ่น ไปสู่การใช้ประโยชน์และต่อยอดพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรสำหรับใช้ในชุมชน : น้ำมันนวดมะแตก เป็นการดำเนินการภายใต้กลุ่มสมาชิก ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีรายได้เข้ากลุ่มอย่างต่อเนื่อง แต่มีปัญหาเรื่องวัตถุดิบ คือ มะแตก ที่มีน้อย ต้นมะแตกให้ผลผลิตน้อยไม่ได้มีทุกต้น ทำให้นักวิจัยต้องแก้ปัญหาต่อไป สำหรับด้านการตลาดยังต้องมีการปรับปรุงอาคารผลิตให้ได้มาตรฐาน การขอรับรองมาตรฐานการผลิตให้กับผลิตภัณฑ์น้ำมันนวดมะแตก และการปรับปรุงชื่อและภาพลักษณ์ให้ตรงกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย เพื่อให้ลูกค้าเกิดความเชื่อถือ เชื่อมั่นในตัวผลิตภัณฑ์ ทำให้กลุ่มสามารถขยายตลาดได้กว้าง